

XÃ HỘI HỌC ĐƯƠNG ĐẠI VIỆT NAM - NỬA THẾ KỶ VÀ 40 NĂM ĐỔI MỚI

BÙI THẾ CƯỜNG*

Tóm tắt: Cột mốc 50 năm thống nhất đất nước (1975-2025) và 40 năm Đổi mới (1986-2026) là dịp tốt để giới xã hội học nhìn lại chặng đường đã qua, kiểm kê và đánh giá đóng góp của mình về học thuật và cho xã hội, và đưa ra tầm nhìn mới cho tương lai. Trong năm 2025-2026, giới xã hội học nên tiến hành một chương trình hành động có thể gọi tên là “Xã hội học đương đại Việt Nam - Nửa Thế kỷ và 40 Năm Đổi mới”, kết hợp nhiều loại hình hoạt động, bao quát năm lĩnh vực: phát triển học thuật, đóng góp chính sách, tác động xã hội, chia sẻ tri thức, và đào tạo nhân lực. Đây cũng là việc cùng nhau tạo dựng kho tư liệu lịch sử xã hội học Việt Nam, một mảng nghiên cứu đang rất nghèo nàn, ít người quan tâm, ít tài trợ. Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026 có thể tạo nên sinh khí mới cho ngành xã hội học, mở rộng sức lan tỏa của xã hội học trong khoa học, giáo dục và xã hội. Đây có thể cũng là gợi ý tốt cho một số ngành khoa học xã hội gần gũi khác, như chính sách xã hội, công tác xã hội, dân số học, triết học, nhân học, kinh tế học, chính trị học, giáo dục học, chính sách công, quan hệ quốc tế; thậm chí những ngành xa hơn như văn học, sử học, ngôn ngữ học; và cả bên các ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật dân dụng.

Từ khóa: Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026, xã hội học đương đại Việt Nam.

Nhận bài: 05/7/2025

Gửi phản biện: 15/7/2025

Duyệt đăng: 29/8/2025

Mở đầu

Trước 1945 trên cả nước và trước 1975 ở cả hai miền Nam Bắc của đất nước bị chia cắt, đã có những hoạt động nghiên cứu, truyền bá tri thức, và đào tạo xã hội học. Theo tôi quan sát, lâu nay trong giới xã hội học rất ít người quan tâm sự thực này. Tuy nhiên, năm 1975 và 1986 thực sự là những cột mốc lịch sử mang tính bước ngoặt đối với mọi lĩnh vực đời sống xã hội, trong đó có khoa học xã hội nói chung và xã hội học nói riêng. Tạm gác câu chuyện của xã hội học nước nhà trước 1945 và trước 1975 cho một dịp thảo luận khác, tôi gọi giai đoạn sau 1975 là thời kỳ xã hội học đương đại Việt Nam để phân biệt với những thời kỳ trước đó của xã hội học nước nhà. Quan niệm như vậy, thì cột mốc 50 năm thống nhất đất nước (1975-2025) và 40 năm chính sách Đổi mới (1986-2026) thực sự là một dịp

* Trường Đại học Cửu Long.

quan trọng, đầy cảm hứng, để giới xã hội học cùng nhau nhìn lại chặng đường đã qua, kiểm kê và đánh giá sự phát triển của mình về học thuật cũng như những đóng góp của mình cho xã hội, và đưa ra tầm nhìn mới cho tương lai.

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026

Để thực hiện ý tưởng “Tổng kết” trên, tôi đề nghị một *Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026*, mà có thể đặt tên là “Xã hội học đương đại Việt Nam - Nửa Thế kỷ và 40 Năm Đổi mới”. Đề nghị này đã được trình bày sơ bộ trong hai bài viết xuất bản gần đây (Bùi Thế Cường, 2025a, 2025b).

Trong bài viết đầu (Bùi Thế Cường, 2025a), tôi đề nghị các đơn vị nghiên cứu, đào tạo và xuất bản xã hội học ở nước ta nên phối hợp để có một chuỗi hoạt động đa dạng, bao gồm *năm loại hình* sau đây.

Thứ nhất, xuất bản những bài nghiên cứu nhằm tổng quan và đánh giá thành tựu học thuật và đóng góp xã hội của ngành xã hội học.

Thứ hai, tổ chức nhiều sinh hoạt khoa học (seminar, hội thảo, tọa đàm) thảo luận về chủ đề nêu trên nhưng chuyên sâu vào những chủ đề hay lĩnh vực cụ thể khác nhau. Mục tiêu và phạm vi của những sinh hoạt này nhằm làm rõ những đóng góp của xã hội học vào hoạch định và thực thi các chính sách cụ thể 40 năm qua, đúc kết kinh nghiệm về tác động qua lại giữa xã hội học và chính sách, tổng hợp các kiến nghị chính sách gửi đến những cơ quan liên quan phục vụ quá trình xây dựng chiến lược và kế hoạch phát triển kinh tế-xã hội, đề xuất phương hướng và nhiệm vụ của ngành xã hội học trong giai đoạn mới, nhằm phát huy hơn nữa vai trò và trách nhiệm của xã hội học trong quá trình phát triển đất nước.

Thứ ba, nếu điều kiện thuận lợi, thì từ đó tiến đến tổ chức hội thảo lớn toàn quốc, mở đường cho những hội thảo thường niên hoặc định kỳ của toàn ngành sau này.

Thứ tư, các đơn vị nghiên cứu và đào tạo xã hội tổ chức gặp gỡ và phỏng vấn các nhà xã hội học lớp trước để thu thập tài liệu và đánh giá của họ đối với chủ đề này, thúc đẩy kết nối giữa các thế hệ làm xã hội học, tạo cơ sở dữ liệu về lịch sử xã hội học ở Việt Nam.

Thứ năm, khi giảng dạy đại học và sau đại học, các giảng viên hãy lồng chủ đề tổng kết nêu trên vào bài giảng các môn xã hội học đại cương hoặc chuyên đề. Qua đó giúp người học hiểu biết sâu hơn lịch sử và vai trò xã hội của bộ môn, thúc đẩy người học tham gia tích cực vào sinh hoạt cập nhật của ngành.

Trong bài viết thứ hai (Bùi Thế Cường, 2025b), tôi đề nghị *Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026* tiến hành kiểm đếm và đánh giá nền xã hội học đương đại ở Việt Nam trên *năm khía cạnh/lĩnh vực*: (1) phát triển học thuật, (2) đóng góp chính sách, (3) chia sẻ tri thức, (4) đào tạo nhân lực, và (5) tác động xã hội. Năm chiều cạnh đó cụ thể hoá trong *tám câu hỏi nghiên cứu* sau đây, mà chúng ta có thể cùng nhau suy ngẫm và thảo luận trong các sinh hoạt khoa học và ấn phẩm.

1. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những đóng góp nào trong nhận diện, phân tích các vấn đề xã hội của thời đại và của đất nước?
2. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những phát triển mới nào về lý thuyết, phương pháp và kết quả thực nghiệm, góp phần mở rộng tri thức xã hội học?
3. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những đóng góp như thế nào vào đề xuất, triển khai, phản biện, và đánh giá các chính sách?
4. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những đóng góp như thế nào vào thực tiễn phát triển ở cấp vĩ mô, trung mô và vi mô?
5. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những đóng góp như thế nào vào đào tạo nhân lực xã hội học cho các ngành nghề và lĩnh vực xã hội khác?
6. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam đã có những đóng góp như thế nào vào truyền thông chia sẻ tri thức xã hội học?
7. Nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam có những hạn chế gì trong nghiên cứu, đóng góp chính sách, tác động thực tiễn xã hội, truyền thông chia sẻ tri thức và đào tạo nhân lực?
8. Tầm nhìn mới nào cho xã hội học đương đại Việt Nam những năm sắp tới?

Ý nghĩa của Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026 đồng thời cũng đặt thêm mục tiêu khác nữa: Một cuộc kiểm kê và đánh giá nửa thế kỷ xã hội học đương đại Việt Nam và xã hội học Việt Nam trong 40 năm Đổi mới là một cú hích, thúc đẩy nghiên cứu lịch sử xã hội học ở nước ta, một lĩnh vực còn đang nghèo nàn, ít đồng nghiệp quan tâm, ít được tài trợ. Hơn nữa, không chỉ giới hạn ở lịch sử xã hội học Việt Nam đương đại, Chương trình sẽ là niềm cảm hứng để ai đó tìm về lịch sử xã hội học ở Việt Nam trước 1975 và trước 1945.

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026, nếu được hưởng ứng rộng rãi, sẽ có tác động tốt đến những người đang học xã hội học ở cấp đại học và sau đại học. Chương trình giúp họ cảm nhận mình đang là thành viên trong một cộng đồng nghề lớn, mạnh, có bề dày lịch sử, có vị thế và vai trò, có đóng góp xã hội, và được thừa nhận, tôn trọng. Giúp họ thêm tự tin, thêm hiểu biết trực quan sống động về ngành xã hội học ngay khi còn đang ngồi trên ghế nhà trường.

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026, nếu được hưởng ứng rộng rãi, sẽ tạo nên một luồng sinh khí mới cho ngành xã hội học những năm sắp tới, mở rộng hơn và làm sâu sắc hơn sức lan tỏa ảnh hưởng của xã hội học trong khoa học, giáo dục, chính sách, và trong xã hội.

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026 có thể cũng là gợi ý tốt cho một số ngành khoa học xã hội gần gũi khác, như chính sách xã hội, công tác xã hội, dân số học, triết học, nhân học, kinh tế học, chính trị học, giáo dục học, chính sách công, quan hệ quốc

tế; thậm chí những ngành xa hơn như văn học, sử học, ngôn ngữ học; và cả bên các ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật dân dụng nữa. Nếu quả thực có sự hưởng ứng tương tự ở nhiều ngành khoa học xã hội, khoa học tự nhiên, và kỹ thuật, thì kết quả ta sẽ có một cảnh quan rộng lớn, sâu sắc, và tự phê phán về nền khoa học kỹ thuật và đào tạo nước nhà nửa thế kỷ qua.

Chương trình Hành động Xã hội học 2025-2026, nếu làm tốt, sẽ có ý nghĩa sâu xa trong hoàn cảnh đất nước đang bước vào giai đoạn lịch sử mới, và trong bối cảnh môi trường thế giới đang biến động rất phức tạp (Pleyers, 2024; Pleyers & Bringel, 2024; Bùi Thế Cường, 2024).

Tài liệu trích dẫn

- Bùi Thế Cường. 2024. Quan tâm của xã hội học thế giới trong thập niên 2020. *Tạp chí Khoa học và công nghệ*, tập 26, số 3C (2024): 1-7. Trường Đại học Khoa học Đại học Huế.
- Bùi Thế Cường. 2025a. Xã hội học ở Việt Nam trong 40 năm Đổi Mới: Một khuyến nghị. *Tạp chí Khoa học xã hội Thành phố Hồ Chí Minh*, số e1(325): 25-26.
- Bùi Thế Cường. 2025b. *Nửa thế kỷ xã hội học đương đại ở Việt Nam: Đề xuất một ý tưởng*. Trong: Liên Hiệp các hội khoa học và kỹ thuật Việt Nam, Hội Xã hội học Việt Nam & Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn Đại học Quốc gia Hà Nội. 2025. *Kỷ yếu Hội thảo “Vai trò của ngành xã hội học trong 40 năm Đổi Mới ở Việt Nam”*. Hà Nội, 8/7/2025. Cũng in ở: Bùi Thế Cường (2025). *Nửa thế kỷ xã hội học đương đại ở Việt Nam: Đề xuất một ý tưởng*. *Tạp chí Khoa học xã hội Thành phố Hồ Chí Minh*, số 7(330): 71-73.
- Pleyers, Geoffrey. 2024. Xã hội học toàn cầu: Bốn chuyển biến. *Tạp chí Xã hội học Việt Nam*, số 2 (166): 100-104. Người dịch: Bùi Thế Cường.
- Pleyers, Geoffrey & Breno Bringel. 2024. Xã hội học toàn cầu thời đa khủng hoảng: Phỏng vấn Geoffrey Pleyers. *Tạp chí Xã hội học Việt Nam*, số 4(168): 115-119. Người dịch: Bùi Thế Cường.